

Tananyag

Készítette: Kojanitz László

Teleki Pál öngyilkossága

AKTA (Forrásgyűjtemény és komplex feladatsor)

Dévényi Anna: A magyar külpolitika a második világháború kitörésétől az ország német megszállásáig című tanulmánya felhasználásával

Évfolyam:	11. osztály
Kerettantervi téma:	Magyarország háborúba lépése és részvétele a keleti fronton. Kállay Miklós miniszterelnöksége. A német megszállás.
Érettségi téma (középszint):	A magyar külpolitika a két világháború között. Magyarország háborúba lépése és részvétele a Szovjetunió elleni harcokban. Magyarország német megszállása és a nyilas hatalomátvétel.
Érettségi téma (emelt szint)	Magyarország a náci birodalom árnyékában. A területi revízió lépései. Kállay Miklós miniszterelnöksége.
Módszer:	forráselemzés, szituációs játék

A komplex feladatsor bemutatása, céljai

A tartalmi fókusz Teleki Pál halála, Magyarország háborúba sodródása. Hazánk *de jure* csak 1941. június 27-én, a Kassai bombázást és a Szovjetunió elleni támadást követően vált hadviselő füllé, *de facto* azonban már 1941. április 11-én csatlakozott a Jugoszlávia elleni német hadművelethez. Teleki Pál még a támadás megindítása előtt öngyilkos lett. Romba dőlni látta összes külpolitikai célkitűzését. A tananyag ezt a folyamatot segít nyomon követni.

A komplex feladatsorhoz kapcsolódó tanulói munka kiindulópontja egy olyan problémacentrikus kérdés, amelynek megválaszolása során nyilvánvalóvá válik, hogy a történelmi események több okra vezethetők vissza és számos körülmény egybeesése folytán alakulnak.

A kutatási kérdés a következő: *Miért nem tudta Teleki Pál megakadályozni Magyarország háborúba sodródását Németország oldalán?*

Az önállóan megfogalmazandó válaszokat a tanár irányítása mellett a tanulóknak közösen kell megbeszélniük és értékelniük. Ezért a munka során mindvégig fontos szerepet kell kapnia a közös megbeszéléseknek és vitáknak.

A forráselemző munkát önállóan és csoportosan is végezhetik a tanulók. Az eredmények közös értelmezése, megvitatása azonban minden esetben a legtermékenyebb és leghatékonyabb lezárása a munkának. Ennek során a tanulók kifejtik a források alapján kialakított véleményüket, megfogalmazhatják kétségeiket, kérdéseiket. Társaikat meghallgatva, vagy velük vitatkozva újrágondolhatják mindazt, amit tudnak és gondolnak a megismert eseményekről.

Didaktikai szempontok - az akta műfaja és szerkesztése

Az aktában található komplex feladatsor és a kérdésekkel, magyarázó jegyzetekkel felszerelt forrásgyűjtemény a felfedező történelemtanulást segítik elő: a tanuló a forrásokból szerezhető információkra alapozva fokról fokra maga konstruálhatja meg tudását. Az akta műfaját tekintve nem egy kész óravázlat, hanem olyan forrásgyűjtemény, mely a válogatás és a kapcsolódó kérdések által egy konkrét történelmi problémára irányítja a figyelmet.

Az aktában található források rugalmasan, a tanár saját elképzeléseit követve külön-külön is felhasználhatók. Ennek elősegítése érdekében minden forráshoz egy-egy külön feladat- ill. kérdéssor is tartozik. Ez két részből áll:

Információkeresés. E kérdések és feladatok segítségével a tanuló ellenőrizni tudja, hogy minden fontos információt megtalált és megértett-e a forrásban.

Elemzés és értékelés. A forrásban megjelenő részinformációkat a tanulónak az adott történelmi szituációba helyezve kell értelmeznie és értékelnie.

Hasznos információk. A feladatok megoldását, a forrásban olvasottak helyes értelmezését rövid és tényszerű háttérinformációk is segítik.

Az aktában közölt komplex feladatsor e források együttes felhasználásának egy lehetséges módját mutatja be.

A modul menete

Komplex feladatsor

A komplex feladatsor az Aktában található források és feladatok összességét fűzi egy szituációs játék keretében kerek „történetté”, mely Teleki politikájának célkitűzéseit, és kudarca mögött meghúzódó összetett körülményeket segít feltárni. Rávilágít az adottságok, a körülmények, az események és a személyes tényezők bonyolult összefüggéseire és olykor nehezen szétszalazható hatásaira.

Akta

1. forrás: Teleki Pál politikai céljai. A megadott forrás és a feladatok segítségével tömören összefoglalhatók és rendszerezhetők Teleki politikai célkitűzései. A kérdések rávilágítanak az ezek közötti összefüggésekre és a köztük feszülő ellentmondásokra is.
2. forrás: Teleki Pál helyzetértékelése. A megadott forrás és a feladatok segítenek feltárni azt a cselekvési környezetet, mely alapvetően meghatározta Teleki mozgásterét.
3. forrás: Teleki Pál politikusi személyisége. A forrás és a kérdések rávilágítanak a Teleki személyiségéből fakadó „veszélyekre” és „lehetőségekre”, melyek döntéseit is alapvetően meghatározták.
4. forrás: Horthy Miklós Teleki Pál öngyilkosságáról. A forrás Teleki öngyilkosságának konkrét előzményeit mutatja be, a tett okai egy kortárs (Horthy Miklós) értelmezésében tárulnak elénk. A kérdések ugyanakkor rávilágítanak, hogy ez, bár a legismertebb és legelfogadottabb, de mégiscsak egy narratíva.

Komplex feladatsor

Az aktában található források és információk segítségével a csoport egyik tagját fel kell készíteni egy televíziós kerekasztal beszélgetésre. Arról kell majd elmondania a véleményét és vitázni a többi csoport egy-egy képviselőjével, hogy az alábbi lehetséges okok közül melyekkel ért egyet, melyeket tartja a legfontosabbnak, és van-e olyan, amelyet hiányol e listáról. A vitában az itt felsorolt és az önállóan megfogalmazott okok helyességét és fontosságát megfelelő érvekkel kell alátámasztania.

A televíziós vita témája:

Miért nem tudta Teleki Pál megakadályozni Magyarország háborúba sodródását Németország oldalán?

Lehetséges okok:

- Valójában nem is akarta megakadályozni.
- Rosszul taktikázott.
- Lelkileg belefáradt a politikai küzdelmekbe.
- Nem kapott támogatást a kormányzótól.
- Nem kapott támogatást a nyugati hatalmaktól.
- A közvélemény revíziót akart mindenáron.
- A magyar vezérkar ellentétes állásponton volt.
- A nemzetközi erőviszonyok megváltozása miatt ennek megakadályozása irreálissá vált.
- Egymással ellentétes külpolitikai célokat próbált egyszerre elérni.
- Túl erős volt a náci Németország nyomása.
- Ez egy korábban elkezdődött politikai kudarcsorozat befejező aktusa volt.

Véleményetek kialakításához és megvédéséhez, vagyis az érveléshez keressetek információkat és frappáns idézeteket az akta forrásaiból!

A vitára való felkészülést segíti a következő négy részfeladat.

1. Teleki Pál politikai programja

Olvassátok el az akta 1. és 2. számú forrását Teleki Pál politikai céljairól és válaszoljátok meg a hozzájuk tartozó kérdéseket, feladatokat!

2. Teleki politikusi személyisége

Olvassátok el az akta 3. számú forrását Teleki Pálról és válaszoljátok meg a hozzá tartozó kérdéseket, feladatokat!

3. Küzdelem a célok megvalósításáért és megőrzéséért

Olvassátok el Dévényi Anna: A magyar külpolitika a második világháború kitörésétől az ország német megszállásáig című tanulmányából a Teleki Pál külpolitikája című fejezetet!
http://www.arkadiafolyoirat.hu/images/ok_pdf/ok_20_szazad_devenyi.pdf

Értékeljétek az eseményeket Teleki politikai céljai szempontjából e táblázat segítségével! Jelöljétek a táblázatban, hogy céljai közül melyeket sikerült megvalósítani (+) és melyeket nem (-). Az utóbbiakat konkrét események feltüntetésével igazoljátok!!

Teleki Pál politikai céljai	1939 ősze	1940 nyara	1940 ősze	1941 tavasza
a függetlenség megőrzése				
a nácifikálódás megakadályozása				
revízió: az erdélyi kérdés megoldása saját erőből				
kimaradás a „nagy” háborúból				
nyugati kapcsolatok ápolása				
a német megszállás elkerülése				
Berlin részére elfogadható magyar-német kapcsolatok				

4. A Filmhíradó tudósításai

Keressétek meg a filmhíradokonline.hu oldalon azokat a tudósításokat, amelyek az 1940-es második bécsi döntést megelőző tárgyalásokról és a döntést követő fogadásokról készültek!

AKTA - forrásgyűjtemény**1. forrás****Teleki politikai céljai**

„Teleki politikai céljai változatlanok voltak: a függetlenség adott körülmények között elérhető maximuma, vagyis a nácifikálódás (...) megakadályozása (...). További cél volt az 1919-20-as status quo felszámolásából ki nem maradva, az erdélyi kérdés megoldása, még magyar-román háború útján is, viszont kimaradás a nagy háborúból és a nyugati kapcsolatok ápolása. Mindennek egyik fontos előfeltétele volt a német megszállás elkerülése, aminek indokoltságát március 19-e, és ami utána következett, meggyőzően bizonyítja. Ez viszont olyan magyar-német kapcsolatokat követelt, amelyek Berlin részére elfogadhatóak voltak, mert bizonyos előnyökkel jártak – nem csak gazdasági téren. Az egyik nagy kérdés azonban az volt, hogy ez az előfeltétel eleve milyen mértékben zár ki bizonyos célokat.(...) A másik nagy kérdést a célok fontossági sorrendje, sőt összeférhetősége jelentette.”

Szegedy-Maszák Aladár, *Az ember ősszel visszanéz...* Európa-História, Budapest 1996. I. kötet, 275-276.

Hasznos információk

Szegedy-Maszák Aladár: *Diplomata*, 1937-1942 között a berlini magyar követség titkára, 1943-44-ben a Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes vezetője, majd vezetője.

nácifikálódás: A német nemzetiszocialista eszmék magyarországi terjedése, a nácik befolyásának növekedése a hazai belpolitikában, végső soron a hazai náci típusú szélsőjobboldali erők hatalomátvétele Magyarországon.

március 19-e: Szegedy-Maszák Aladár itt Magyarország 1944. március 19-ei német megszállására utal.

Információkeresés

Írd fel Teleki különböző politikai céljait egy-egy szókátyára!

Elemzés, értékelés

Állítsd fontossági sorrendbe Teleki politikai céljait Magyarország érdekei szempontjából! Mit tettél első helyre? Miért? Indokold meg a további sorrendet is!

Keress párokat a politikai célokhoz! Rakd egy csoportba azokat, amelyek erősítették egymást!

Keress olyan célokat, amelyek ellentétesek egymással! Melyik az a célkitűzés, amelyik a leginkább szemben áll a többivel?

2. forrás

Teleki Pál helyzetértékelése

1939 decemberében

„...A revízió, s ezt csak neked mondom, a legnagyobb veszély, amely fenyeget, de ez ellen nem tehetek semmit, mert belebukom. A közvéleményünk meg van őrülve. Mindent vissza! Akárhogy, akárki által, bármi áron. A németek ezt jól tudják, és erre játszanak, (...). A revízióba bele fogunk pusztulni, ez fog minket a háborúba belesodorni. (...) Én a revíziót fokozatosan, lassú tempóban akartam volna megvalósítani, hiszen ha így egyszerre kapunk vissza ilyen nagy területeket, ha még meg is tarthatnók, amit nem hiszek, rettentő megterhelést jelent számunkra, embereket kell odavinni, újra berendezni az állami és megyei közigazgatást, rendbe szedni mindent, vasutakat, utakat, középületeket, s ehhez rengeteg pénz is kell. (...) vergődik ez az ország egyfelől a mindig növekvő német nyomás és fenyegetések, másfelől saját, tagadhatatlanul jogos nemzeti törekvései között. ...”

(Barcza György: Diplomata emlékeim. Európa, Bp. 1996. I. kötet 445-446.)

Hasznos információk

Barcza György: Diplomata, 1938-tól 1941-ig londoni magyar követ. 1941-től Svájcban folytatott (sikertelen) titkos fegyverszüneti tárgyalásokat az angolszász hatalmakkal.

Információkeresés

Teleki mit tart a legnagyobb veszélynek? Miért?

Milyen okokkal magyarázza, hogy nem tudja az eseményeket az általa helyesnek tartott irányba terelni?

Elemzés, értékelés

Hasonlítsd össze Szegedy-Maszák Aladár és Barcza György visszaemlékezését! Milyen közös tartalmi elemet találsz bennük?

3. forrás

Teleki Pál politikusi személyisége

„Ha Teleki Pált valamelyik magyar politikusi kategóriába egyáltalán be lehet sorolni, akkor legföljebb az erdélyi jelző illik rá – részben. Nemcsak családjá révén, hanem azért is, mert ő is párhuzamot látott a török és a császár között egyensúlyozó Erdély, és a nácik és az oroszok közé ékelt Magyarország helyzete között. (...) Egyéb vonatkozásban azonban inkább kivételszámba ment a magyar politikusok között. elsősorban azért, mert mint tudós és pedagógus egyfajta összefüggő rendszerben gondolkodott, és a nevelést a politikus feladatának is tekintette. (...) Hiányzott belőle a kíméletlenül világos logika, amely például Bethlent, vagy az ösztönös taktikázás, amely Kállayt jellemezte. Nem gondolkodott hatalomban, párthívekben, csak hívekben és főleg tanítványokban, nem többségben, hanem befolyásban. (...) Teleki Pálban rendkívüli egyéni kedvesség volt, és minden arisztokratikus magatartása ellenére is sok közvetlenség.”

Szegedy-Maszák Aladár, *Az ember ősszel visszanéz...* Európa-História, Budapest 1996. I. kötet, 247-250.

Hasznos információk

Szegedy-Maszák Aladár: Diplomata, 1937-1942 között a berlini magyar követség titkára, 1943-44-ben a Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes vezetője, majd vezetője.

Bethlen István: konzervatív politikus, a két világháború közötti Magyarország meghatározó személyisége. Tíz évig miniszterelnök (1921–1931).

Kállay Miklós: földbirtokos, konzervatív politikus, 1942-1944 között miniszterelnök. Megpróbálta kivezetni Magyarországot a háborúból, ennek érdekében titokban felvette a kapcsolatot az angolszász hatalmakkal.

Információkeresés

Milyen hasonlóságot látott Teleki a XVI-XVII. századi Erdély és Magyarország XX. századi helyzete között?

Elemzés, értékelés

Mennyire tették alkalmassá Telekit személyes tulajdonságai a politikusi szerepre?

4. forrás

Horthy Miklós Teleki Pál öngyilkosságáról

Horthy Miklós levele Mussolinihez a jugoszláviai fordulatról és Teleki Pál öngyilkosságáról, Budapest, 1941. április 3.

„(...) Március 27-én délelőtt fél tíz órakor Hitler kancellár magához kérette berlini követemet, és közölte vele azt, hogy a Jugoszláv események következtében elérkezett az a pillanat, amikor Magyarország Jugoszlávia elleni revíziós igényeit megvalósíthatja, mégpedig olyképpen, hogy a németek oldalán elintézzük a jugoszláv kérdést. Sztójay követ még aznap Budapestre repülve jelentette nekem a kancellárnak közléseit.

A birodalmi kancellár által közöltekre (...) levélben válaszoltam. Ebben a levélben hálás köszönetemet fejeztem ki az üzenetért, hangsúlyoztam, hogy területi követeléseink fennállnak, céloztam a birodalmi kancellár tanácsára létrejött közeledésre Jugoszlávia felé, ami a barátsági szerződésben jutott kifejezésre, de felhívtam a kancellár figyelmét arra, hogy nem téveszthetjük szem elől azon veszélyt, amely minket orosz és román részről fenyeget.

Ezen levél átadása után Budapestre jött egy német tábornok, hogy a Jugoszlávia elleni magyar beavatkozásnak részleteit a magyar vezérkarral megbeszélje. Április hó 1-én egy Minisztertanácson, amelyen magam is részt vettem, részletekbe menően megtárgyaltuk Magyarországnak rendkívül nehéz morális helyzetét, amely a csak nemrég érvénybe lépett magyar-jugoszláv örök barátsági szerződés következtében adódott elő, továbbá Magyarország esetleges beavatkozásának következményeit, különösen tekintetbe véve az elemi károk által okozott rendkívül nagy ellátási nehézségeket és azok kihatásait a mozgósított hadseregre. Döntés ezen a Minisztertanácson nem történt, de szükségesnek mutatkozott, hogy a magyar fegyveres beavatkozás bizonyos részletei a németekkel még tisztáztassanak.

Egy nappal a Minisztertanács után Teleki gróf miniszterelnök, aki Nagyméltóságodat annyira tisztelte és becsülte, véget vetett életének. Teleki gróf tragikus halála, amelynek okát csakis egy rendkívüli lelkiismereti konfliktusban látom, mélyen megrendített engem és az egész magyar nemzetet. Teleki gróf a közvetlenül halála előtt hozzám írt levélben vázolja azokat a körülményeket, amelyek a Jugoszláviával kötött barátsági paktumból kifolyólag lelkiismeretét terhelik. (...)

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem kifejezését.

Horthy Miklós s.k.”

(Romsics Ignác: Magyar történeti szöveggyűjtemény I. 1914-1945. Osiris, Budapest, 2000. 329-330.)

Hasznos információ

A jugoszláv kormány 1941. március 25-én aláírta a háromhatalmi egyezményhez való csatlakozást, de pár nap múlva megbukott és a (puccsal) hatalomra kerülő új államvezetés nem ismerte el a csatlakozást. Hitler ekkor döntött Jugoszlávia lerohanása mellett.

Információkeresés

Mi volt Hitler március 27-én tett ajánlatának lényege?

Horthy milyen okokkal és körülményekkel indokolta a magyar vezetés óvatosságát a jugoszláv ügyben?

Mi volt Teleki öngyilkosságának oka Horthy szerint?

Elemzés, értékelés

Az jugoszláv-magyar barátsági szerződés megszegésén kívül, milyen okai lehettek még annak, hogy Teleki az öngyilkosságot választotta?

(A kérdés megválaszolásához felhasználható további szakirodalom: Ablonczy Balázs: Öngyilkosság vagy gyilkosság? – A történettudomány mai állása. *Rubicon* 2016/5-6. 146-148.)